

หลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อชุมชนยั่งยืน

ธวัช หอมทวนลม¹ และ ธาณี สุวรรณประทีป²

²E-mail: thanee.suw@mcu.ac.th

รับต้นฉบับ 12 กุมภาพันธ์ 2561 วันที่เผยแพร่ 25 มิถุนายน 2561

บทคัดย่อ

คนคือหัวใจหลักของการพัฒนาในทุก ๆ เรื่อง อาทิเช่น เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องขับเคลื่อนไปด้วยทรัพยากรที่เป็นมนุษย์ทั้งสิ้น ในด้านเศรษฐกิจเพื่อชุมชน
ของตนมีความเป็นอยู่ที่ดีมีรายได้สม่ำเสมอ ในด้านสังคม คนต้องนำพาชุมชนที่ตนพำนักอยู่ให้
ได้รับการศึกษาที่ดีเมื่อสมาชิกในชุมชนของตนได้รับการศึกษาที่ดีแล้วก็จะแก้ปัญหาทางด้านยา
เสพติดและอาชญากรรมไปได้โดยปริยาย ในด้านการเมือง คนในชุมชนนั้น ๆ จะต้องมีผู้นำ
เพื่อที่จะนำพาองค์กรของตนไปสู่เป้าหมายที่ยั่งยืนนั้นก็ต้องมีหลักธรรมที่จะใช้กับชุมชนได้ดีนั้นก็
คือหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ โดยแบ่งเนื้อหาแยกเป็น 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม และ
การเมือง ซึ่งเมื่อประชากรในชุมชนได้ปฏิบัติแล้วอย่างจริงจังก็จะไม่เกิดความเสื่อมและจะพาให้
เกิดความเจริญในทุกระดับจนถึงระดับชาติ

คำสำคัญ: พุทธธรรม; การส่งเสริม; การมีส่วนร่วมชุมชนยั่งยืน

Buddha Dharma to Promote Participation for Sustainable Communities

Thawat Homtuanlom¹ and Thanee Suwanprateep²

²E-mail: thanee.suw@mcu.ac.th

Retrieved February 12, 2018 Accepted June 25, 2018

ABSTRACT

People play an important role to the developments in each subject such as politics, economy, society, and these things will be driven by the resources of humanity. On the economic side to their community is a good steady income. As a society, people need to lead their communities residing get a good education when community members to get their education, then it will solve the problems of drugs and crime to have implicitly. Moving to politics, people in that community to have a leader to lead their organizations towards the goal of sustainable, it must have principles that are applied to community well is the main context for the Aparihaniyadhamma 7 which is divided in 3 concepts for examples economics society and politics. The community has already seriously practice. In addition, it will not decay and will lead to prosperity at all levels to the national level.

Keywords: Buddha Dharma; Promote; Participation for Sustainable Communities

บทนำ

ปัจจุบันความเจริญทางด้านเทคโนโลยีที่ไร้พรมแดน ความเจริญยิ่งมามาก สังคมยิ่งแย่ เพราะคนบุชชาวัตถุ ทำลายสิ่งแวดล้อมไม่รักษาธรรมชาติ การศึกษาไม่ได้สอนให้คนเป็นมนุษย์ที่มีคุณธรรมและจริยธรรม ประกอบกับรากฐานจิตใจของคนอ่อนแอลงทุกวันสวนทางกับความเจริญทางวัตถุ ทำให้เกิดความวุ่นวาย ปัญหาการคอร์รัปชั่น ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาสังคมยิ่งย่ำแย่ลง ทำให้คนหวังที่จะพึ่งพิงอาศัยคนอื่น และภาครัฐก็ตอบสนอง ด้วยนโยบายประชานิยม มุ่งเน้นแต่เรื่องของอำนาจ ผลประโยชน์ ละเลยปัญหาปากท้อง ความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของประชาชนระดับรากหญ้า ทำให้ปัญหาทางสังคมถูกละเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมระดับชุมชนสะสมพอกพูนมากขึ้น เกิดการระบอบของยาเสพติด ระดับการศึกษาตกต่ำ ขาดการมีส่วนร่วม ทุกคนต้องการทำมาหากินต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดตามกระแสเศรษฐกิจ ขาดการดูแลและการให้ความร่วมมือระหว่างรัฐกับชุมชนไม่จริงจัง ทำให้ชุมชนไม่เข้มแข็ง

การส่งเสริมให้สังคมกลุ่มย่อยเข้มแข็ง เพื่อให้เป็นสังคมใหญ่ที่มั่นคง โดยคนในสังคมเดียวกันเกิดการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจช่วยเหลือกัน ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การศึกษา ยาเสพติด สวัสดิภาพและสวัสดิการชุมชน สภาพแวดล้อมในสังคมของชุมชน ร่วมฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะทำอย่างไรให้ชุมชนของตนเองเข้มแข็ง พร้อมรับมือกับปัญหารูปแบบต่าง ๆ ที่จะเข้ามาสู่ชุมชน ในรูปแบบ เงื่อนไข วิธีการกระบวนการ การมีส่วนร่วม ในการที่จะบริหารจัดการกับชุมชน อย่างเป็นระบบสู่ชุมชนเข้มแข็ง การบริหาร การพัฒนา ผ่านผู้นำชุมชน และต้องได้รับความร่วมมือของคนในชุมชน ที่ต้องให้ความสำคัญและรับรู้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกับชุมชน เพราะปัญหาชุมชนไม่ได้เกิดขึ้นจากคนคนเดียว ทุก ๆ คนทำให้เกิดขึ้นก็ต้องช่วยกันคิด หาทางแก้พร้อม ๆ กัน

ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ในการบริหารจัดการชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้นำ ในการประสานงานเพื่อกิจกรรมภายในกลุ่ม มีอิทธิพลเหนือผู้อื่น นำบุคคลเหล่านี้ได้รับความไว้วางใจและเชื่อใจอย่างเต็มที่อีกทั้งยังได้รับความเคารพนับถือ ความร่วมมือหรือความสามารถ ในการจูงใจคนให้ปฏิบัติตามความคิดเห็นความต้องการหรือคำสั่งของเขาได้ ที่จะต้องประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งมีกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานหนึ่งที่รับผิดชอบชุมชน ปรากฏการณ์ทางสังคมแสดงให้เห็นว่า การใช้ฐานความรู้ของตนเองในการแก้ไขปัญหา นั้นมีเป้าหมายที่จะนำพาคนในชุมชน โดยการบริหารจัดการชุมชน โดยคนในชุมชนของตนเองให้หลุดรอดจากสภาวะวิกฤต การใช้ฐานความรู้ของคนในชุมชน ในการแก้ไขปัญหา ในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง โดยมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีคุณนย์

เรียนรู้ชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ทุกคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นการพัฒนา จะต้องระเบิดจากข้างใน คือ **เรื่องการพัฒนาคน** ตรัสว่า“**ต้องระเบิดจากข้างใน**” หมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนามีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว¹

สังคมไทยเป็นสังคมที่พระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ดังนั้น การใช้หลักธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการของรัฐจึงมีส่วน หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีจำนวนมาก ผู้เขียนจึงนำหลักอปริหานิยธรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และหลักตามข้างต้นจึงสามารถส่งเสริมและสนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมได้อย่างไรบ้าง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ จึงเห็นความสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมตามหลักพุทธธรรมเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับการบริหารความหลากหลายและความแตกต่างของของผู้คนในครอบครัว ในชุมชน ในสังคม และประเทศชาติ

แนวคิดและความหมายเกี่ยวกับชุมชน

ชุมชนเป็นรูปแบบทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มคนที่อยู่รวมกันตามภูมิศาสตร์ เช่นหมู่บ้าน หรือชุมชนแออัด มีโครงสร้างและวัตถุประสงค์การดำเนินการของสมาชิกที่ชัดเจน และต่อเนื่องโดยอาศัยความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างกันของสมาชิกชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งอาจมีการรวมกลุ่มกันขึ้นเป็นองค์กรทางสังคม แต่มักจะมีจุดเด่นตรงความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และการมีเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน ที่ต้องการให้คนในท้องถิ่น เป็นผู้คิดค้นปัญหา สาเหตุของปัญหา กำหนดวิธีแก้ไขปัญหา วางแผนแก้ไขปัญหาและดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตัวของชุมชนเอง ไม่เป็นการกำหนดมาจากภายนอกแล้วให้ชุมชนเข้าร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งจะเป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา แก้ปัญหาหาเสพติด ส่งเสริมสวัสดิภาพชุมชน ป้องกันและรักษาทรัพยากรธรรมชาติของตนเองอย่างแท้จริงในการแก้ไขปัญหของชุมชน และเป็นชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ต่อไป

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **เรียนรู้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2551), หน้า 46.

พระธรรมปิฎก กล่าวสรุปว่า ชุมชน อาจมีความหมายเหมือนคำว่า “สังฆะ” คือ ชุมชน เป็นการรวมกันของบุคคลเพื่อประกอบกิจกรรมในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์เพื่อให้มีชีวิตและ หมู่คณะที่ดำรงเป็นชุมชนแห่งกาลยถามิตร เพื่อการจัดการและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน อันจะ นำไปสู่การพัฒนาหรือความเปลี่ยนแปลงที่ดี²

กาญจนา แก้วเทพ กล่าวถึงชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณ เดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีฐานะและอาชีพที่คล้ายคลึงกัน มีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือข่าย จนถึงระดับหมู่บ้านและ ระดับเกินหมู่บ้าน และผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน มีความรู้สึกว่าเป็นคนชุมชนเดียวกัน นอกจากนี้ ยังมี การดำรงรักษาคุณค่า มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา และมีการถ่ายทอดไปยังลูกหลานอีกด้วย³

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของชุมชน หมายถึง ชุมชนในหนังสือ “ยุทธศาสตร์ทาง ปัญญาของชาติ” ไว้ว่าเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันอาจเป็นการรวมตัว กันตามพื้นที่หรือไม่ใช่พื้นที่ก็ได้ สมาชิกของชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำและมีการ จัดการ เช่น การรวมตัวกันเพื่อประสานผลประโยชน์ ความรู้สึกเอื้ออาทรต่อกันสร้างพลัง ขับเคลื่อน โดยใช้ธรรมะการเรียนรู้ การจัดการเพื่อนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็ง⁴

พระราชบัญญัติ สภามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ พ.ศ.2551 “ชุมชน” หมายความว่า กลุ่ม ประชาชนที่รวมตัวกันโดยมีผลประโยชน์และวัตถุประสงค์ร่วมกันเพื่อช่วยเหลือหรือสนับสนุนกัน หรือทำกิจกรรมอันชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรมร่วมกัน หรือดำเนินการอื่นอันเป็นประโยชน์ ร่วมกันของสมาชิก มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีระบบบริหารจัดการและการแสดงเจตนา แทนกลุ่มได้

สรุปได้ว่า ชุมชนหมายถึงระบบความสัมพันธ์ของคน ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม เศรษฐกิจ อาชีพ การเมือง การปกครอง โครงสร้างอำนาจ สภาพสิ่งแวดล้อม การให้ ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเทคโนโลยีด้านต่างๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อกันและ

² พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร: มหาคณาจารย์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 238.

³ กาญจนา แก้วเทพ, **เครื่องมือทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: สภาคณาจารย์แห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา (สคทพ.), 2538), หน้า 14.

⁴ ประเวศ วะสี, **สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยระบบ สาธารณสุขกระทรวงสาธารณสุข, 2541), หน้า 33.

ระหว่างกัน และสร้างภูมิคุ้มกันและกันในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ต่างกันออกไป ตามแต่ละบริบท และสภาพแวดล้อม และความต้องการของคนในชุมชนนั้น แต่เป้าหมายหลัก คือ พัฒนาชุมชนให้เจริญ แข็งแรง เป็นปึกแผ่น มีความสามัคคีปรองดอง

หลักการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับจิตใจและพฤติกรรมของคนในสังคม นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความไว้วางใจ

เดวิส และนิวสตรอม (Davis and Newstrom) อ้างใน อธิบายว่า การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องของการเข้าไปเกี่ยวข้อง เมื่อเกี่ยวข้องก็คิดช่วยเหลือกัน และร่วมรับผิดชอบ ในสิ่งนั้นๆ⁵

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ มีความเห็นว่า การมีส่วนร่วมทำให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องก่อให้เกิดความผูกพัน กับภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม จึงนับได้ว่าการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดประโยชน์ในการให้ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชนในชุมชน ผู้ที่จะได้รับประโยชน์หรือเสียประโยชน์นั้น⁶

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ยังได้ให้หลักการพื้นฐานของการมีส่วนร่วมโดยเชื่อว่ามนุษย์ต่างมีความคิดเห็นและมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ไม่ได้ชั่วดีมาแต่เกิด มนุษย์มีความสำคัญไม่น้อยกว่าเทคโนโลยีที่นำเข้ามาใช้ในชุมชนต่าง ๆ และภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับชีวิต ความเป็นอยู่ของตนจะมีส่วนในการพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น⁷

เมตต์ เมตต์การุณจิต ยังให้ปรัชญาการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า 1) การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการทำงานในบรรยากาศแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ 2) โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีข้อจำกัดทำให้ไม่สามารถกระทำการต่าง ๆ ให้สำเร็จได้ด้วยคน ๆ เดียว 3) การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการบริหารจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นการทำงานให้มีประสิทธิภาพ⁸

⁵ Davis and Newstrom, อ้างใน วัชรยุทธ บุญมา, “รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก”, *ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์วิทยาลัย, 2548), หน้า 21.

⁶ เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

⁷ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, *แนวทางในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2538), หน้า 78.

⁸ เมตต์ เมตต์การุณจิต, *การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย, 2553), หน้า 32.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้ไว้กล่าวว่า

1. มีความสนใจและความห่วงใยร่วมกัน
2. มีความเดือดร้อนและความพึงพอใจร่วมกัน
3. มีการตกลงร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา
4. มีความศรัทธาต่อบุคคลสำคัญหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงเข้ามามีส่วนร่วม
5. มีความเกรงใจต่อบุคคลที่เคารพนับถือ มีเกียรติ ตำแหน่ง จึงเข้าร่วม
6. มีอำนาจบังคับจากผู้มีอำนาจเหนือกว่าที่ใช้การบังคับให้ร่วม⁹

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม สามารถสร้างสรรค์ชุมชนและสังคม วันชัย วัฒนศัพท์ ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1) เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ การปรึกษาหารือกับสาธารณชนช่วยให้เกิดความกระจ่างในวัตถุประสงค์และตรงตามความต้องการ การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดการพิจารณาถึงทางเลือกใหม่ สาธารณชนมักจะมีข้อมูลที่สำคัญซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างในการที่จะนำไปสู่การตัดสินใจ ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จ และไม่ประสบความสำเร็จ

2) การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน มักจะสิ้นเปลือง และเสียเวลา แต่ในทางปฏิบัติแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนมาตั้งแต่ต้น สามารถที่จะลดความล่าช้าและลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งได้ การตัดสินใจอาจจะดูว่าสิ้นเปลือง และเสียเวลา แต่ว่าเมื่อตัดสินใจและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างรวดเร็ว แต่อาจจะเสียค่าใช้จ่ายมากกว่า ถ้าการตัดสินใจนั้นไม่ได้ทำให้เกิดข้อตกลงระหว่างกลุ่ม และนำไปสู่ความขัดแย้งมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเกิดผลในการยอมรับอย่างสูงต่อการตัดสินใจโดยกลุ่มซึ่งมีส่วนในการตัดสินใจนั้น จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติได้

3) การสร้างฉันทามติ การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถที่จะสร้างข้อตกลงที่มั่นคง และการยอมรับระหว่างกลุ่ม ลดความขัดแย้งและสร้างให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ

4) การเพิ่มความง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้คนเรามีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ การตัดสินใจนั้นและครั้งหนึ่งเมื่อได้ร่วมตัดสินใจแล้วเขาจะยอมรับความต้องการที่จะเห็นสิ่งนั้นนำไปปฏิบัติและรู้สึกกระตือรือร้นในการที่จะช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 182.

5) การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าใน "กรณีที่ร้ายแรงที่สุด" การที่มีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดโอกาสที่คู่กรณีแสดงความต้องการของกลุ่ม สามารถลดการเผชิญหน้ากัน อย่างรุนแรงที่อาจจะเป็นไปได้ อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่ยาวิเศษมันไม่อาจที่จะลด หรือกำจัดความขัดแย้งในทุกๆ กรณีได้

6) การดำรงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม นำไปสู่ความชอบธรรม และการดำรงอยู่ของความชอบธรรม จะต้องใช้กระบวนการ ตัดสินใจซึ่งโปร่งใส และน่าเชื่อถือต่อสาธารณชน โครงการมีส่วนร่วมของประชาชน ยิ่งก่อให้เกิดความเข้าใจถึงเหตุผลที่นำไปสู่การตัดสินใจนั้นๆ

7) การคาดคะเนความหวังกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชน เจ้าหน้าที่ที่ท้องถิ่นที่ทำงานกับสาธารณชนในโครงการมีส่วนร่วมของประชาชนเขาจะค่อยๆ เพิ่มความรู้สึกที่ไวต่อความหวังกังวลของสาธารณชน และต่อที่ว่าสาธารณชนมองการปฏิบัติงานขององค์กรส่วนท้องถิ่นอย่างไร บ่อยครั้งที่ทัศนคติ เหล่านี้ได้นำมาพูดกันภายใน เพื่อที่ว่าเจ้าหน้าที่จะเกิดความตระหนักถึงการตอบสนอง ของสาธารณชนที่เป็นไปได้ต่อกระบวนการและการตัดสินใจต่าง ๆ ถึงแม้ว่าประเด็นนั้น อาจจะไม่ใหญ่โตมากนักที่จะต้องทำโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นทางการ

8) การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การให้การศึกษาต่อสาธารณชนที่ดีขึ้นกว่าเดิม ผู้มีส่วนร่วมไม่เพียงแต่จะเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหา แต่เขายังได้เรียนรู้ด้วยว่ากระบวนการตัดสินใจโดยองค์กรส่วนท้องถิ่นของเขาควรจะเป็นอย่างไร และทำไมจึงต้องตัดสินใจดังกล่าว การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นเวทีการฝึกที่มีประสิทธิภาพของผู้นำท้องถิ่นในอนาคตอีกด้วย¹⁰

หลักการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ทั้งตนเองและสังคมโดยรวม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถประยุกต์ใช้กับศาสตร์แขนงต่าง ๆ ได้มากมาย เช่น หลักการบริหารนิยธรรมเป็นอีกหลักธรรมหนึ่งที่มีความสำคัญมาก เพราะสามารถป้องกันการเสื่อมของครอบครัว ชุมชน องค์กรอื่นทางสังคม รวมถึงประเทศชาติ ในการอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างสงบสุข

¹⁰ วันชัย วัฒนศัพท์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน (เจมแอล เครตัน), ศูนย์สันติวิธี เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2543), หน้า 19.

โดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม จึงต้องนำหลักอภิธานิยธรรมมาบูรณาการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง สังคมที่ยั่งยืน ดังพุทธพจน์ที่ว่า

มีพระบาลีกถาไว้ในมหาปริณิพพานสูตรว่า “สตุต โว ภิกขเว อภิธานิเย ธมฺเม เทเสสฺสามิ” แปลว่า “ภิกษุทั้งหลายเราจักแสดง ซึ่งธรรมทั้งหลาย ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เจ็ดประการ แก่เธอทั้งหลาย”¹¹

“อภิธานิยธรรม” คำว่า อภิธานิยธรรม แปลว่า ข้อปฏิบัติไม่เป็นที่ตั้งของความเสื่อม พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระเจ้าลิจจวิจำนวนมาก ที่เข้าเฝ้าพระองค์ เมื่อประทับนั่งที่สารันทเจตีย์ เมืองเวสาลี เจ้าลิจจวิจัดการปกครองโดยสามัคคีธรรม มีสภาพเป็นที่ประชุมเมืองเวสาลีเจริญรุ่งเรืองยืนนาน ประชากรเพิ่มพูนขึ้น ต้องขยายกำแพงเมืองหลายวาระ เมื่อลิจจวิ เข้าเฝ้าถึงที่ประทับ พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักความมั่นคงของฝ่ายบริหารแผ่นดิน 7 อย่าง คุณธรรมสำหรับสมาชิกของชุมชน คือ มีส่วนในการปกครอง โดยปฏิบัติตามหลักการร่วมรับผิดชอบ ที่จะช่วยป้องกันความเสื่อม นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของชุมชน โดยส่วนเดียวที่เรียกว่า อภิธานิยธรรม 7 ประการ¹² คือ

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ พบปะปรึกษาหารือ เพื่อให้คนในชุมชนได้เกิดปฏิบัติสัมพันธ์กัน ได้พิจารณา การวางแผน วิเคราะห์ปัญหา จัดอันดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการให้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผล ในการแก้ปัญหาเสพติด หมั่นปรึกษาหารือกัน เพื่อหาแนวทาง สอดส่องดูแลแจ้งเบาะแส ไม่ให้เกิดแหล่งมั่วสุมยาเสพติดในชุมชน

2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลายที่พึงทำร่วมกัน เป็นการสร้างฉันทามติ การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถที่จะสร้างข้อตกลงที่มั่นคง และการยอมรับระหว่างกลุ่ม ลดความขัดแย้งและสร้างให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ ต่อการนำไปปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้คนเรามีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ การตัดสินใจนั้นและครั้งหนึ่งเมื่อได้ร่วมตัดสินใจแล้วเขาย่อมต้องการที่จะเห็นสิ่งนั้นนำไปปฏิบัติและรู้สึกกระตือรือร้นในการที่จะช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ประโยชน์ที่ได้คือ ทำให้คนในชุมชนรักกัน สามัคคีกัน เป็นการลดปัญหาตั้งแต่ระดับย่อยของสังคม คือ ชุมชน การเรียนรู้ การส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐก็จะเข้าถึงประชาชนกว่าเพราะผ่านตัวแทนคือผู้นำชุมชน

¹¹ ที.ม. (ไทย)23 13/70/2.

¹² พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า 503.

3. **ไม่ถึงอำเภอใจใครต่อความสะดวก** บัญญัติวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

อัน มิได้ตกลงบัญญัติวางไว้ และไม่เหยียบย่ำล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติกันไว้แล้ว ถือปฏิบัติมัน อยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมเนียม การกำหนดระเบียบปฏิบัติ ของสาธารณชนช่วยให้เกิดความกระจ่างในวัตถุประสงค์ และความต้องการของโครงการ สาธารณชนสามารถที่จะผลักดันให้เกิดการทบทวนข้อสันนิษฐานที่ปิดบังอยู่ ซึ่งอาจจะปิดบังไม่ให้เห็นทางออกที่มีประสิทธิภาพที่สุด บ่อยครั้งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิด การพิจารณาถึงทางเลือกใหม่แทนวิธีการที่เคยใช้กันมาในอดีต สาธารณชนมักจะมีข้อมูลที่สำคัญซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างในการที่จะนำไปสู่การตัดสินใจ ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างโครงการที่ประสบความสำเร็จ และไม่ประสบความสำเร็จ

4. **ท่านผู้ใดเป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์ยาวนาน ให้เกียรติเคารพนับถือท่าน**

เหล่านั้นมองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง และการดำรงอยู่ของความชอบธรรม เช่น ผู้นำชุมชน ที่ผ่านการเลือกตั้งจากคนในชุมชนที่รู้จักสภาพของผู้นำ จึงได้เลือกตั้งเข้ามาเป็นผู้นำของชุมชน ผู้อาวุโสชุมชน ด้วยนิสัยคนไทยผู้น้อยกว่าจะให้ความเคารพผู้ใหญ่เป็นหลักการแบ่งช่วงชั้นการปกครองในชุมชนนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อชุมชนเกิดความขัดแย้ง ผู้อาวุโสในชุมชน สามารถที่จะให้ความเป็นกลางในการไกล่เกลี่ยปัญหาได้ดี เป็นการลดภาระภาครัฐอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเห็นว่าในปัจจุบันแม้กระทั่งสังคมใหญ่ๆ ก็ตามผู้อาวุโสที่นำนับถือก็ยังเป็นที่เกรงขามและได้รับความเคารพอยู่ เมื่อบ้านเมืองมีปัญหา ก็จะเข้าไปพบหาคำแนะนำได้

5. **ไม่ลู่อำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น** ให้เกียรติและคุ้มครองกุลสตรี มิให้มีการข่ม

เหงะรังแก การให้เกียรติสตรี และคนชรา ในชุมชน เมื่อมีวันสำคัญก็ให้โอกาส และยกย่องสตรีผู้สูงอายุ เช่น การจัดกิจกรรมวันแม่ในชุมชน มีความเกรงใจต่อบุคคลที่เคารพนับถือ ให้เกียรติให้ความเป็นกลางแก่ทุกคนในชุมชน ผู้หญิงก็สามารถช่วยเหลืองานในชุมชนได้ เป็นการให้เกียรติกันในชุมชนถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน

6. **เคารพบูชาสักการะเจดีย์ ปูนียสถาน อนุสาวรีย์ประจำชาติ** อันเป็นเครื่อง

เตือนความทรงจำ ยินดีในการที่จะอยู่อย่างสงบ เร้าให้ทำดี และเป็นที่ยอมรับของหมู่ชน ไม่ละเลยพิธีเคารพบูชา อันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้นตามประเพณี มีความศรัทธาต่อบุคคลสำคัญหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงเข้ามามีส่วนร่วม บางหมู่บ้านหรือบางชุมชน อาจจะมีสิ่งเคารพแตกต่างกันตามวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

7. **จัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครองอันชอบธรรมแก่บรรพชิต ผู้ทรงศีล**

ทรงธรรมบริสุทธิ ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับและ

หวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก ความตั้งใจที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และปรารถนาดีต่อมนุษยชาติ และการต้อนรับผู้มาเยือนด้วยความยินดีให้มีความสุข ในแต่ละชุมชนอาจจะมีวัดประจำชุมชน หรือ บริเวณใกล้เคียง ก็ช่วยกันสนับสนุนวัดที่เป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของทุกคน

การบริหารชุมชน จะต้องเรียนรู้ปัญหา อุปสรรค ศักยภาพของคนในชุมชน ชีตความสามารถของชุมชนในอันที่จะตอบสนองความต้องการ แก้ไขสภาพปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชนรวมทั้งความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือ การดำเนินงานกับคนภายนอกชุมชน ขณะเดียวกันดำเนินการแก้ไขปัญหามาจากภายนอกชุมชนการร่วมมือช่วยเหลือกันในกิจกรรมชุมชน เช่น ทำบุญ บวชนาค แต่งงาน งานเทศกาลต่าง ๆ มีอยู่ชัดเจน ศักยภาพของชุมชนเกี่ยวข้องกับระบบความสัมพันธ์ในลักษณะพึ่งพา ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากวัฒนธรรมของชุมชน และอีกส่วนมาจากผู้นำชุมชนในการรวมพลังชุมชนและการสืบสานภูมิปัญญา เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน ให้ความสำคัญกับทุกคนในชุมชน ดังพุทธพจน์ที่ว่า

“เมื่อมองเห็นประโยชน์ตน (อัตตัตถะ) ก็ควรแท้ที่จะทำให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท เมื่อมองเห็นประโยชน์ผู้อื่น (ปรัตถะ) ก็ควรแท้ที่จะทำให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท หรือเมื่อมองเห็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (อุภยัตถะ) ก็ควรแท้ที่จะทำให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท”¹³

“คน” คือหัวใจของการพัฒนาไม่ใช่สิ่งที่จะถูกพัฒนา เราจำเป็นต้องเปิดพื้นที่ให้คนได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่เพื่อให้เขาเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหาและพัฒนาการที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตน แทนที่จะปล่อยให้เมืองถูกบริหารจัดการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ชุมชนทำหน้าที่เป็นหน่วยย่อย ๆ ของระบบการบริหารจัดการเพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และมีคุณค่า เมื่อชาวบ้านเป็นผู้ริเริ่มการพัฒนาชาวบ้านจะลงมือลงแรงในกิจกรรมนั้น ๆ อย่างกระตือรือร้น และรู้สึกว่าการพัฒนาเป็นกิจกรรมของชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและความสำเร็จของพวกเขาในหลาย ๆ ชุมชน “ชุมชนท้องถิ่นมีจิตสำนึกสาธารณะรู้เป้าหมาย เชื่อมมั่นวิถีและพลังชุมชน มีความสามารถในการจัดการชุมชนและจัดความสัมพันธ์กับภาคี ใช้แผนการจัดการความรู้ และทุนชุมชนแก้ไขปัญญา และพัฒนาตนเองทุกด้านอย่างเป็นระบบเพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและการพัฒนาอย่างยั่งยืน” ในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ด้านการเงินชุมชน แผนชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเกษตร และเศรษฐกิจพอเพียง เน้นให้

¹³ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรวแอนด์โฮม จำกัด, 2558).

ประชาชนได้คิด ได้มีส่วนร่วมตัดสินใจ กำหนดการใช้ทรัพยากรของชุมชน ซึ่งมีพื้นฐานความเชื่อในเรื่องสิทธิ และเสรีภาพ ตามหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

สรุป

ดังนั้น หลักการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อชุมชนที่ยั่งยืน โดยการส่งเสริมให้สังคมกลุ่มย่อยเข้มแข็ง เพื่อให้เป็นสังคมใหญ่ที่มั่นคง คนในสังคมเดียวกันเกิดการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจช่วยเหลือกัน ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การศึกษา ปัญหาสุขภาพจิต สวัสดิภาพและสวัสดิการชุมชน สภาพแวดล้อมในสังคมของชุมชน ร่วมฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนของตนเองเข้มแข็ง พร้อมรับมือกับปัญหารูปแบบต่าง ๆ ที่จะเข้ามาสู่ชุมชน ในรูปแบบและเงื่อนไขที่ต่างกัน โดยการให้ทุกคนในชุมชนเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ซึ่งมีผู้นำชุมชนเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนกลไกต่าง ๆ ของชุมชน โดยมองให้ประโยชน์ตน (ชุมชน) ก็ควรแท้ที่จะทำให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท เมื่อมองเห็นประโยชน์ผู้อื่น (ประเทศชาติ) ก็ควรแท้ที่จะทำให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท หรือเมื่อมองเห็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย และโอกาสให้ทุกคนในสังคม มีส่วนร่วมในการพัฒนา ในการร่วมกันปรึกษาหารือ ช่วยเหลือกัน ดังเช่นหลักอภิธานิยธรรมทั้ง 7 ประการ ก็จะเกิดความไม่เสื่อม และนำมาซึ่งความเจริญของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นระยะ ๆ เพื่อความเหนียวแน่นของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. มูลนิธิ. **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่มที่ 13.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, 2546.
- กองทุนเพื่อสังคม. สำนักงาน. **แผนชุมชนพึ่งตนเอง.** เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล (27 กรกฎาคม 2543).
- กาญจนา แก้วเทพ. **เครื่องมือทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน.** กรุงเทพมหานคร: สภาคาทอเลิศแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ.), 2538.
- ข่าวชุมชน. ปฏิรูปประเทศไทย ให้ชุมชนจัดการตนเอง ฉบับที่ 130 มกราคม-กุมภาพันธ์ 2554: 30.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. **แนวทางในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2538.
- ประธาน วัฒนวาณิชย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม. **วารสารสังคม.** (ฉบับพิเศษ 2536).
- ประเวศ วะสี. **สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขกระทรวงสาธารณสุข, 2541.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. **กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, 2546.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. **การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการ.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บুদ্ধพอยท์, 2553.
- วัชรยุทธ บุญมา. “รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก”. **ครุศาสตร์ดุฎิบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณวิทยาลัย, 2548.
- วันชัย วัฒนศัพท์. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน (เจมแอล เครตัน).** ศูนย์สันติวิธี เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย. สถาบันพระปกเกล้า, 2543.
- सानิตย์ บุญชู. **ความรู้ทั่วไปในการพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “เรียนรู้หลักการทรงงานใน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”. กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2551.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **เรียนรู้หลักการทรงงานใน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2551.

สิริพัฒน์ ลากิจิตร. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการ
บริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี”.

รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์
วิทยาลัย, 2550.